

Корбут Олександр Ігорович,
слухач навчально-наукового
інституту заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Науковий керівник –
Ярошенко А. С.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Гарантії громадян щодо отримання безоплатної правової допомоги визначені статтею 59 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1].

Незважаючи на те, що дане право було проголошено ще у 1996 році, реальне втілення положення Конституції на законодавчому рівні відбулося лише з 1 січня 2013 року, коли центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги як державні установи почали забезпечувати надання безоплатної професійної правничої допомоги.

Перш за все варто звернути увагу на те, що безоплатна правова допомога ділиться на два види: первинна та вторинна. Вторинна правова допомога - вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя, і передбачає захист; здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складення документів процесуального характеру.

Суб'єктами отримання вторинної правової допомоги відповідно до ст.14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» можуть бути:

1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового

мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб - на всі види правових послуг;

2) діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, - на всі види правових послуг;

2¹) внутрішньо переміщені особи - на всі види правових послуг;

2²) громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, - на представництво та складання процесуальних документів, з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, до моменту отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання, - на представництво та складання процесуальних документів;

4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт, - на представництво та складання процесуальних документів;

5) особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;

6) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;

7) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців або обмеження волі, - на всі види правових послуг;

8) особи, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", - на всі види правових послуг, з моменту подання особою заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, до прийняття остаточного рішення за заявою, а також іноземці та особи без громадянства, затримані з метою ідентифікації та забезпечення

примусового видворення, з моменту затримання;

9) ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань, - на всі види правових послуг та інші [2].

Окрім того, право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Так, у науково-практичному коментарі до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (за загальною редакцією М. В. Оніщука) зазначено, що перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу є вичерпним і його можна класифікувати за ознаками: фінансово-матеріального стану особи; віку особи; застосування заходів адміністративно-правового та кримінально-правового впливу держави на особу; спеціального статусу особи (біженці, ветерани війни, реабілітовані); юридичного аспекту психофізіологічного стану особи; міжнародно-правових зобов'язань України [3].

Бреус С. М. деякі досягнення щодо визначення суб'єктів БВПД: 1) законодавець не обмежився гарантуванням надання безоплатної вторинної професійної правничої допомоги лише громадянам України, розширивши його до осіб, які перебувають під юрисдикцією України; 2) право на безоплатну професійну правничу допомогу тепер можуть реалізувати потерпілі від кримінальних правопорушень; 3) усунуто вимогу щодо низького матеріального забезпечення для дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, для отримання ними безоплатної вторинної професійної правничої допомоги [4].

Статтею 18 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» визначено, що звернення подаються особою, яка досягла повноліття, а щодо дітей – законними представниками. Разом зі зверненням особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб. Це не стосується суб'єктів, які мають право на БВПД у кримінальному про-

вадженні – порядок надання їм правової допомоги визначається Кримінально-процесуальним кодексом України [5].

Наразі існують певні недоліки щодо визначення суб'єктів права на БВПД:

1) законними представниками дітей є їх батьки (усиновлювачі) або опікуни. При цьому законодавство передбачило ситуацію, відповідно до якої професійну правничу допомогу з питання отримання захисту від своїх батьків, які ухиляються від виконання власних обов'язків, повинні вмовити їх написати або надіслати звернення діти, що опинилися в складних життєвих обставинах, для реалізації права на безоплатну до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Вбачається доцільним включити службу у справах дітей до суб'єктів звернення від імені дітей;

2) відсутній чіткий, нормативно встановлений перелік документів, необхідних для отримання БВПД. Наразі дане питання регулюється Методичними рекомендаціями Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги, що зумовлює різну практику в різних областях України;

3) підтвердження доходу громадян відбувається, зокрема, і шляхом надання довідки про доходи з органу Державної фіскальної служби. Проте у зв'язку з реформуванням податкової системи у районах ліквідовано відділи ДФС, що зумовило проблеми окремих категорій громадян щодо підтвердження свого статусу та унеможливило отримання ними БВПД.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що система безоплатної правової допомоги в Україні активно розбудовується та поступово розширюється коло осіб, які мають право на професійну правничу допомогу у сфері доступу до правосуддя. Ті проблеми, які наразі існують, можна вирішити шляхом внесення змін та доповнень до профільного закону, уніфікації практичного досвіду та визначення єдиних правил для надавачів безоплатної вторинної правової допомоги.

1. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР. ВВР України, 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Голос України, 2011. № 122.

3. Оцінювання системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні у світі стандартів і передового досвіду Ради Європи. Лютий-червень 2016 року. URL: <https://rm.coe.int/16806aab13>.

4. Бреус С. М. Суб'єкти права на безоплатну професійну правничу допомогу. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2017. №1. С. 30–39.

5. Польська М. О. Суб'єкти відносин безоплатної правової допомоги в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2016. №2 (99). С. 76–85.

Кравченко Вікторія Вікторівна

студентка

Науковий керівник –

Наливайко Лариса Романівна,

*професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,*

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

«ПОВНОВАЖЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НА ПРАКТИЦІ»

На сучасному етапі державотворення однією із важливих соціальних гарантій є можливість реального захисту своїх прав та свобод людини і громадянина, яка закріплена Конституцією України та можливо реалізувати, в тому числі, шляхом отримання консультації з юридичної тематики або під час отримання кваліфікованої безоплатної правової допомоги. Здійснення цієї гарантії є необхідною для суспільства, адже відсутність реального права на отримання правової допомоги особам, котрі не мають можливості звернутися до адвоката через різні причини, якими можуть бути: відсутність коштів, немічність, малолітство тощо, що слід розглядати як суттєву перешкоду у доступі до правосуддя, реалізації рівності сторін у процесі, якої вимагає принцип верховенства права.

Актуальність даної теми полягає в аналізуванні питання безоплатної правової допомоги, розгляді проблеми і розкриття варіантів її вирішення.

Окремі аспекти, що стосуються безпосередньо даного питання